

URTX

PINZEL·LADES DE POSTGUERRA

Glòria Coma Torres

PINZELADES DE POSTGUERRA

Abstract

El artículo es una descripción de los primeros años de la posguerra en Tàrrega, vistos desde las páginas de la revista *Nueva Tàrrega*. Analiza la vida cotidiana de las personas que se quedaron, después de la guerra civil, e intentaron rehacer la normalidad en sus vidas, inmersas en un régimen que vendía ilusiones de color, a cambio de silencios.

This article is a description of the early post-war years in Tàrrega, as seen through the pages of the publication Nueva Tàrrega. It analyses the everyday life of those people who stayed after the Civil War and attempted to rebuild their normal lives, immersed in a regime that sold illusions of colour in exchange for silences.

Paraules clau

Postguerra, Marsà, Minguell, Trepà, Balcells, franquisme, Tàrrega, *Nueva Tàrrega*, premsa local, Escola Pia.

Qui pensa en la postguerra com una etapa fosca i de dol? Després de les ombres de la guerra, dels plors i la mort, pinzellades d'il·lusions escasses anaven retallant els records del sofriment. Tothom aspirava a la pau, potser no tant al benestar, que aniria arribant a poc a poc, a mesura que es recomponia la vida. Qui s'havia quedat s'havia d'apanyar amb el que havia romàs de tot plegat. Cultura i Religió eren els antídots de la devastació i el dol. Era el món del pensament i de les idees, que calia mantenir entretingut i calmat per evitar, en la mesura del possible, revenies i malentesos. I en aquest context, apareixia *Nueva Tàrraga*. “*La Nueva*”, per la Festa Major de maig del 1944. Deia Eduard Aunós, Ministre de Justícia, en la primera editorial: “*Nueva Tàrraga aspira a ser el periódico de los latidos de la ciudad de nuestros amores, en sus ansias de superación...*”. I afegia: “*Nueva Tàrraga desea a sus lectores conciudadanos y forasteros que vienen a compartir nuestra alegría, unos días de brillante regocijo, brillante como la verde tonalidad de nuestros campos que resurgen al conjuro de esta Primavera*”.

Compartir la alegría... Los verdes campos que resurgen... La Primavera anònima que arriba com sempre amb el cel tenyit de blau i el temps mesurat pel ritme imperceptible del creixement dels sembrats, tal com era i havia estat, en temps de guerra i en temps de pau.

Del geni dels olis de les paletes d'en Marsà, el pintor establert a Tàrraga, que triomfava a Barcelona i a Madrid, i del joveníssim Lluís Trepat, o de l'indecís Jaume Minguell, o de la serenitat dels paisatges d'un Josep Balcells, s'anaven acolorint els aires enrarits per la guerra. L'esforç mesurava, falsament, la normalitat amb restriccions de tot tipus: d'aigua, de llum i del més essencial; i l'abundància

de festes religioses tothora. Molta feina a restaurar carrers, cases, esglésies i altars a base de subscripcions populars, que les subvencions eren escasses i arribaven, només, de tant en tant. Il·lusions de colors al cinema que venia de l'estranger amb la permissibilitat tenyida de rosa, blau o vermell; *balles regionales* i *sardanas* en qualsevol ocasió i, a l'estiu, piscines exclusivament per als homes, mentre no s'acabés de construir la tanca que guardava el pudor de les dones mig nues. El ball a l'Ateneu i a l'Ideal Cinema, els diumenges; i el café de tota la vida amb un got d'alcohol de garrafó de marca exclusiva, com el que anunciava l'establiment *Coloniales, Drogas y Licores* del Sr. Josep Puigsubirà: el vermut *Don Quien*, o la beguda especial de l'Hotel Espanya, *Quien lo duda, Moderno, Immejorable y Único* i els primers gelats amb los *Negritos Carlitos y los frigolinos* del bar Joventut.

Partits de futbol del Tàrraga a tercera regional i entre penyes: Atlètic contra Huracanes!, al flamant estadi, projectat a base de bé i construït en quatre dies amb una pista d'atletisme tot al voltant, de cara a la Granja, l'establiment de moda del Sr. Pinós, edificat dins el més pur estil regional de masia catalana, a mig camí entre l'hostal restaurant de tota la vida, i aquelles cases estereotipades, que es podien admirar al poble Español, el país en miniatura que colonitzava Catalunya. Pinzellades de colors des de la paleta d'en Marsà, per repintar Marededéus i Sibil·les a les banderes que exhibirien els pendonistes a les processons, i retrats d'amics, i bons bodegons amb taules parades amb els aliments que escassejaven als comerços. Pinzellades en bru de les mans d'en Minguell, pels racons d'aquella Tàrraga de tota la vida, que encara restava dempeus malgrat les bombes de la guerra, com el carrer Vilanova

o la placeta de Sant Antoni i algun forat romàntic del Sant Eloi dels Amics de l'Arbre. Colors sobreposats al paisatge, per a les joves parelles que volen casar-se i no saben on anar a viure, perquè ningú lloga vivendes... Il·lusions en habitacions compartides, convivint amb famílies que tenen la casa gran i volen guanyar uns quants diners per poder arribar a finals de mes. *Dos habitaciones de matrimonio para alquilar* —anuncia *Nueva Tàrrega*— I per qui vol la casa nova, es construeixen *Viviendas Protegidas* ben aviat, als afores de la ciutat, al barri que anomenen de la Verge de l'Alba i retola els carrers amb els noms dels herois d'en Franco, com a signe d'agraïment, i que temps després prendria el nom de Fàtima, perquè s'hi construeix un Santuari sota l'advocació d'aquesta Mare de Déu. Vivendes a les que mancava de tot, igual que a les de la resta de Tàrrega, però que eren la primera il·lusió d'aquells que volien recomençar la vida de nou. I per això, l'arribada del jove bisbe Mn. Enrique Tarancon per inaugurar-les i beneïr-les, fou festa sonada el maig del quaranta-set.

Pinzellades de la paleta d'en Minguell per pavimentar els carrers enfangats i restaurar les canonades de l'aigua potable, malmeses per les bombes i la mala construcció de la xarxa feta el segle passat pel Sr. Lambert, perquè el van contractar per pocs diners. Despatxos a l'Ajuntament dels assumptes corrents, com permisos d'obres, autoritzacions de cabdals d'aigua a cases particulars i telegrams d'agraïment a les autoritats competents pels favors rebuts en la recomposició de la vida i la pau, pas a pas. Tímids anuncis de les noves botigues que s'obrien, normalitzant el comerç, encara que fos amb les prestatgeries de la rebotiga farcides de productes d'estraperlo.

I desfilades de moda selecta arribada de Barcelona, al pis d'alguna modista perquè les senyorasses de tota la vida, fessin les seves comandes tot retornant als costums de sempre. Subscripcions per a tot: per a repintar esglésies i ermites, recompondre els passos de les processons o aixecar monuments als caiguts, aquí i allí. Qualsevol motiu era bo per convidar al Governador Provincial o al President de la Diputació o, si havia sort, a algun Ministre, per visitar obres, inaugurar i saludar i assistir als actes religiosos, reconquerits amb més solemnitat que mai.

Les esglésies plenes de gom a gom per celebrar totes les festes possibles: les dels sants patrons d'oficis o l'estrena d'una nova imatge per a la capella o l'altar o aquell racó desfet per la guerra. La vida transcorre a

pinzellades, que es sobreposen, unes damunt de les altres, acolorint les boires de l'hivern i pentinant els vents de l'estiu, perquè alguns criticaven les dones que portaven ulleres de sol o les faldilles massa curtes i gosaven anar a balls que en deien moderns. Natalicis, festes i vacances i l'arribada de parents per la festa major es publicaven al *Mundillo Local*, la secció de les notes de societat, on transcorrien *los latidos de la ciudad de mis amores*, que deia l'editorial de *Nova Tàrrega*. Tardes de diumenge al cinema de les il·lusions, amb permissibilitat restringida als menors i les retallades de la censura. Protestes i xiulets, perquè la gent volia fer la viu-viu i no els agradava que haguessin volgut fer un trust empresarial de les sales de projeccions, perquè el noi que portava les cintes, d'un cinema a l'altre a la mitja part, s'entretenia massa i els intermedis eren pauses interminables. I es volien normalitzar els costums, per recuperar la convivència, encara que fos simulant democràcia a base de plebiscits, com el primer referèndum que convocà el Règim per a la successió a Cap d'Estat amb la Monarquia dels Borbons, al que s'havia d'acudir, prèvia revisió del cens, obligatòriament, sota amenaça de multa. Tot per deixar entreveure que la gent ja estava contenta, encara que la paraula *democràcia* fos pronunciada amb la boca petita, perquè les presons estaven encara ben plenes de gent. Pinzellades de la paleta d'en Minguell per acolorir les paraules dels redactors de la *Nueva Tàrrega*, com en Minoré, Filius, Slaiv, C., R., i P., que signaven amb pseudònims ja que ningú gosava dir el nom i el cognom, perquè les coses es feien gairebé mig d'amatotís... Els certs a l'Orfeo recuperaven l'esplendor dels temps del Mestre Güell i a la Benèfica Agrupació Teatral, se li deixa representar obres en català de Maragall o de Narcís Oller, educatives i moralitzants, sense fer-ne massa escarafalls i amb censura, amb la intenció de ser només entreteniments innocents en la *lengua de origen*, signe de tipisme i cultura regional, no pas nacional. I en Moretó, en Josep Serra i en Francesc Camps, formen un grup musical de violoncel, viola i piano a l'Associació de Música i sovint acompanyen inauguracions, conferències i actes culturals, com la que pronuncià el Sr. Felip Lorda, doctor en Filosofia i Lletres i corresponsal literari a l'estranger, sobre *Holanda y la intimidad*, durant la festa de Sant Lluç, patró dels artistes, celebrada per l'Escola d'Arts i Oficis a la sala de l'Orfeó. Una escola que el Sr. Àngel Oliveras recuperà ben aviat, tant bon punt les coses es posaven al seu lloc, en una casa del carrer Agoders, amb totes les especialitats possibles: Dibuix, Pintura i Oficis, ins-

taurant incentius i premis d'aplicació, *maestria* i puntualitat; allí es formarien futurs artistes com en Barrot o en Minguell. I amb ella aprenien conductes de seriositat les escoles permeses: les Vedrunes, l'Escola Pia i les Nacionals, i n'apareixen de noves ben peculiars com l'Escola-llar de l'*Auxilio Social* per a nenes amb necessitats educatives urgents de moral i espiritualitat i mancances materials, aconduïda per la Secció Femenina de la Falange, que postulava donatius als bars i als cinemes obligatòriament tots els diumenges. I s'organitzà una associació d'ex-alumnes de l'Escola Pia, per fer veure que tot allò que va passar amb l'obligatorietat de fer laica la seva escola havia estat una quimera d'uns quants, i voler curar ferides per estar agraïts, i recuperar l'educació de sempre, tot i haver-hi alumnes de primera i de segona, novament. I els donatius per a restaurar l'altar de la Mercè amb subscripcions populars, de rics i de pobres, que tots eren importants i solidaris, i l'organització de dinars de germanor amb el menú subvencionat, de 5 a 25 pessetes, ocuparen llargues pàgines a les editorials de la *Nueva Tarrega*. Dinars on l'Antoni Bonastre llegeix discursos en vers, que fa esclafir les rialles de la gent. Colors ensucrats a tres preus per la paleta d'en Marsà a les golfes de l'Hotel España. Colors de targarins que agafen aire fresc i canten en castellà a la primavera, a la interpretació amateur dels que saben una mica de música o juguen a actors de segona i tornen, novament, a preocupar-se per la Tàrrega de sempre.

I els plats plens de les viandes dels bodegons d'en Marsà, bescanviades per cupons de la cartilla del racionament, que l'Estat donava a les famílies i que s'acabaven d'omplir amb productes de l'estraperlo permès, perquè enriqueix els rics que ho podien reinvertir en la indústria i el comerç, i perquè alleugeriria la dieta dels pobres. La llet aigualida tenia tres preus i *Nueva Tàrrega* ho denunciava com un frau, renyava amb els seus articles pseudònims, però tothom sabia que era l'única manera que tenien moltes famílies d'adquirir aquest aliment. Què vols!, colors de postguerra amb sabates de tipus nacional de models estandarditzats, que es repartien a Cal Badies o a l'Argelich, amb el cupó 174, la targeta blanca o el certificat de bescanvi. Mesures populistes i d'intervenció del mercat lliure, que no per això deixaven de ser eficients, però que la picaresca deixava comercialitzar junt amb l'altre calçat, el que marcava la diferència perquè era a la moda que venia de París i New York. *Topolinos flexibles, alpargatas, calzado fino* o sabates per adobar a la sabateria Safont: *Señora?*

Caballero? Tiene su calzado viejo? Esta casa con RAPIDO, se lo dejarà como nuevo. Anuncis breus per sargir, reaprofitar, adobar, procurant viure amb dignitat: "*Busca vestir bien i barato? No dude, pues lo encontrará en la sasteria A. ROMEO. Se vuelven abrigos. Trajes de caballero reformados para señora y niño. Toda clase de composturas quedando como nuevo... Prontitud y economía*". I si es possible, a les festes algun extra com els productes FRIGO, del Sr. Perelló. "*En las fiestas no puede faltar, un postre familiar. Familiar FRIGO. Consulte a sus amistades y le diran la calidad de este producto*".

I si amb això tampoc n'hi havia prou, les Conferències de Senyors i Senyores de Sant Vicenç de Paül, rebien els donatius per atendre aquelles famílies que malgrat les pinzellades de colors de postguerra, seguien dormint damunt d'un jaç de palla, amuntegant-se en cases mal ventilades del casc antic o en cabanes al defora. Colors opacs de postguerra per voler fer callar amb les editorials de *Nova Tàrrega*, aquelles il·lusions falses il·lusions, que gosaven pensar un retorn de la *democràcia* i un armistici, després de la victòria dels aliats a Europa. Il·lusions permeses només en els somriures càndids de les marededeus dels pinzells d'en Marsà, o en els paisatges dels sembrats frondosos d'en Minguell, o en l'alegria i els cants indiferents dels dibuixos dels gitans de la fira de Verdú del joveníssim Lluís Trepà. O en la prosa poetitzada que Minoré enviava des de Barcelona, mentre enyorava els silencis de la pau recomposta amb pedaços i sargits, de Tàrrega.

Aniversaris per tot. Pel dia de l'entrada dels nacionals a Tàrrega, per l'inici de la guerra civil, que no es guerra als ulls del Règim, sinó alliberament. Recuperació de les velles icones de la ciutat que creix, el mercat, les carreteres, els transports... I magnificència de les religioses. *Nueva Tàrrega* aconsella, rep i reparteix donatius, alliçona, renya..., felicita i amonesta quan falten o s'han donat generosament moltes col·laboracions a alguna campanya encetada pel que sigui. O quan les processons han estat plenes o faltes de gent. O quan una persona molt humil, ha col·laborat en alguna cosa. És com un diàleg amb la ciutat que acolorix les ombres de la postguerra a través dels mots dels redactors de *Nova Tàrrega*. I així, diu ACA: "*Un aviso cualquiera en un rinconcito de Nueva Tàrrega va extiéndose y filtrándose en la ciudad y en la comarca, y no solo por la efímera duración que parece normalmente un periódico sin grandes pretensiones, sino que al cabo de varias semanas aparece aun en lu-*

gares bastante apartados, resultancias inospitadas a aquel”.

La Caritat es reparteix des de les pàgines del setmanari a través de la crida a les subscripcions. Les Conferències, El Rober del Bon Pastor publiquen actes exemplars com aquell de “...un obrero cede a las Conferèncias todos los meses y sin interrupción el importe que les corresponde por las càrregas familiares”. Es prioritza la solidaritat per damunt de tot, sense cap mena de confrontació i de tant en tant, alguna al·lusió contundent als temps dels excessos, per intentar oblidar el dolor del foc a les esglésies i les bombes. Pinzellades des de les golfes d'en Marsà a qui han convidat a portar el penó de la processó dels Dolors, o des de la nostàlgia dels rostres eixuts dels retrats d'en Minguell, per recuperar el pols d'aquella Tàrrega que en diuen de postguerra. Mantellines blanques i negres damunt els pentinats de les dones, als bancs de les esglésies i pintallavis de fantasia a *La Carmina*, que s'anuncia breu i tímida, per acolorir somriures les tardes de ball al Club Natació o a la Granja. I festa per l'arribada amb tren de la banda de l'exèrcit a la desfilada dels tres tombs de Sant Antoni, on el Sr. Solé de Cal Vilavert, s'emporta cada any el primer premi de cavalleries i guarniments i on la il·lusió de poder fer menuts i botifarres, fa jugar a la rifa del porc i el corder a tots els pagesos i forasters. Carreres de rucs i cavalls a l'estadi, que en diuen així, i per la festa major de cossos i sacs a Sant Eloi, on els millors atletes locals, nois sans i forts, competeixen per un parell de capons que l'avia o la criada pelaran i posaran al brou. Cursos de flors i plantes al claustre de l'Escola Pia, i un bon pregó, permès en català perquè no compromet ningú, ni expressa la veritat de vells ideals, ni fa memòria dels que no podran ser-hi perquè són a les presons. Coets artificials que acolorixen els cels ensucrats d'il·lusions. I per la canalla, circ i atraccions al Pati amb xufles i cacauets a tres pessetes la paperina, i un vestit nou, adobat o flamant, però confeccionat a mida per la modista de sempre. Passejos amunt i avall a la plaça de tots els targarins, aleshores adornada amb parterres de flors i rosers i un monument als caiguts.

Festes i més festes. Festes dels patrons amb missa i dinar de germanor, records d'antigues seccions de sindicats que foren. Ara tot es pacta sense conflicte. Els periodistes celebren la protecció de Sant Francesc de Sales i els paletes la de Sant Antoni i els pagesos la de Sant Isidre. I tot, sembla que torna a la normalitat i *Nueva Tàrrega* obre les pàgines per a recollir “*los latidos del corazon*

de la ciudad de mis amores”. Al Sant Hospital dels pobres hi falta de tot i qui pot hi aporta ajut en espècies o una mica de companyia. El Col·legi Oficial de Metges de Lleida demana que els malalts paguin les iguals si volen ser atesos. Iguals a tres preus, perquè hi ha tres categories d'assistència. I a la clínica Figuerola, la més moderna, atenen els especialistes i es fan operacions amb totes les condicions, mentre s'intenta restaurar, de totes passades, la Mútua Patronal Tàrrega, aquella que es fundà als anys trenta per assistir, amb bonificacions per bona conducta, tots aquells obrers desatesos per una mala Seguredat Social. *Nueva Tàrrega* publica, de tant en tant, alguna acció de “*los amigos de lo ajeno*”, que s'enduen de tot: aliments dels magatzems, roba per qui sap què, o alguna cartera de la butxaca d'un foraster despistat els dilluns de mercat. “*Mientras los árboles encanecidos por la escarcha sueñan ser primavera, en la Granja...*”, els diumenges a la tarda amb *Samuel i sus chicos*, que “*cambia la vida tejiendo cadencias musicales con sonrisas de Primavera*”. Consultoris jurídics gratuïts per a persones humils, per tot allò que l'Estat no sap o no pot oferir. *Nueva Tàrrega* publica solidaritat en forma de caritat per a tot. La Fira de Verdú atreu poetes i artistes, i algun estranger, pel tema dels gitans que continuen com sempre. Carros de rucs i mules omplen els camins i les fondes de traficants i compradors.

Tot es celebra i es motiu de festa. L'arribada de la Verge de Fàtima en processó aconsegueix omplir els carrers de devots precedit del jove bisbe Enrique Tarancon, i les relíquies santes de Sant Josep de Calassanç, vingudes expressament de Roma per visitar Espanya, fan estada de dos dies a Tàrrega. És aquesta Escola Pia, la que va gastar tantes paraules durant la Segona República i va encendre passions polítiques de tot tipus, la que reneix de les cendres de la memòria del silenci. I es torna a fer un Homenatge a la Vellesa, per reverenciar el respecte que han de tenir els joves als vells, tal com s'havia fet. I breus il·lusions s'anuncien amb els nous aparells de radio i la confecció casolana a la moda de les artistes de cine: “*Un nuevo horizonte con Radio Clarion... Cinco válvulas. 1900 pessetas...* Se hacen a medida “*Sospechas*” y “*Rebecas*”, *Jerseys y Pullovers para señora y caballero*.”

Acció Catòlica es queixa que al seu local del carrer Alonso Martínez, que té llogat a l'Ideal Cinema, s'hi projecten pel·lícules que no són estrictament recomanables com la *Gilda* de Glenn Ford, que la Parròquia prohibeix veure de totes passades, mentre les minyones i les

obreres es conformen en aprofitar d'altra manera el temps d'esbarjo, anant a l'escola dominical que les Vedrunes tenen oberta al Col·legi Sant Josep, i celebrar, un cop a l'any, la festa de la patrona Santa Zita.

Tot es restaura a poc a poc. L'Avinguda Catalunya, enrunada per les bombes amb la retirada dels *rojós*, construeix les façanes amb totxana arrebossada amb calç. I els redactors de *Nueva Tàrraga* comparen la ciutat amb Reus, Figueres o, fins i tot, Barcelona, per poder dir a l'Ajuntament: veieu!, aquí sí que n'anem d'endarrerits amb la pavimentació dels carrers i l'enllumenat de l'Avinguda i les fonts públiques i els aparadors dels comerços. Venim d'aquí i d'allí, i caldria prendre'n exemple!. I *Nueva Tàrraga* pinta i escriu amb els colors de la paleta d'en Minguell i d'en Marsà, aquesta postguerra, que

reneix a pesar de tot. I per això es construeix el nou cinema Majèstic amb la intenció de fer-hi també concerts i exposicions, arquitectònicament modern i sense faltar-hi de res, dignificant l'arteria vital de la ciutat, el lloc per on travessa la Nacional II, i que ha pres el nom del Generalíssim que ho justifica tot.

I no només el comerç d'aparador es vol enlluernar de capital, sinó també el del carrer, com el de la petita llotja de verdura i fruita que s'organitzava de matinada davant de Cal Postes i del carrer Santa Anna, amb proveïdors de Valls, Reus i Riudoms, els dimecres i els dissabtes, amb parades de carros i camions que omplien voreres i places obertes.

Pinzellades de colors per qui ha romàs i necessita, malgrat tot, refer el camí emprés.